

Asia: OM 8/41/2015

Oikeusprosessien keventäminen

1. Yleistä

Onko teillä yleistä lausuttavaa työryhmän ehdotuksesta?

Itä-Uudenmaan syyttäjänviraston näkemyksen mukaan esitys pääosin palvelee tarkoitustaan eli keventää ja sujuvoittaa rikosoikeudenkäyntiä ja on kokonaisuutena kannatettava. Vaikka ehdotuksen tarkoitus on säästää viranomaisten toimintamenoja, tämän ehdotuksen säästöt esimerkiksi Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastossa ovat etupäässä välillisiä. Ehdotuksessa on mainittu, että kirjallisen menettelyn lisääminen toisi laskelmien mukaan syyttäjälaitokselle säästöä. Asiat, jotka voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä eivät suullisessakaan prosessissa vie syyttäjältä merkittävässä määrin enemmän aikaa. Esimerkiksi yhden kosketuksen periaatteen käyttäminen puolestaan edellyttää riittävän resurssin turvaamista kaikkina vuorokaudenaikoina, mikä puolestaan on omiaan lisäämään resurssitarvetta. Teknisen tiedonvälityksen lisääminen oikeusprosessissa ja kuulemisissa ymmärrettävästi vähentää matkakuluja ja siihen käytettävää aikaa, mutta puolestaan lisää laitekuluja ja niiden toimintavarmuuden turvaamiseksi välttämättömiä ylläpito- ja henkilöstökuluja. Syyttäjän työmäärää kokonaisuudessaan esitys ei juurikaan vähennä.

Alioikeuskäsittelyn painoarvoa näytön vastaanottamisessa tulisi korostaa ehdotettua enemmän. Suullisten todistajankertomusten toistaminen hovioikeudessa parhaimmillaankin aikaisintaan 6 kuukauden kuluttua käräjäoikeusprosessista harvoin lisää näytön luotettavuutta tai parantaa sen laatua. Monipolvisen suullisen näytön analysoiminen ensin esitutkinnassa, sitten käräjäoikeuksissa ja lopuksi hovioikeuksissa ei koskaan voi olla aukotonta. Näytön vastaanottamisen keskittämiseksi olisi panostettava laadukkaaseen prosessiin ensisijaisesti jo käräjäoikeuksissa. Hovioikeudessa käsittelyn tulisi painottua kirjalliseen prosessiin ja keskittyä aiempaa enemmän vain oikeuskysymyksiin. Mikäli asian henkilötodistelua päädyttäisiin ottamaan vastaan uudelleen hovioikeudessa, tulisi lähtökohtana olla käräjäoikeuden tallenteiden tai videotallenteiden mahdollisimman laaja hyödyntäminen.

2. Kokoonpanosäännökset

a) Lausuntonne käräjäoikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

Kun käräjäoikeus harkitsee kokoonpanoa, myös syyttäjille olisi aiheellista varata tilaisuus lausua lautamiesten tarpeellisuudesta. Tämä mahdollisuus voisi näkyä ainakin lain perusteluissa, vaikka lakitekstiin ei kirjattaisikaan syyttäjälle varsinaista oikeutta edellyttää lautamieskokoonpanoa.

Rangaistusmaksimien nostaminen osaltaan myös selkiyttää tilannetta verrattuna nykyiseen, jossa kyseisessä lainkohdassa erikseen mainitaan rikokset, jotka eivät edellytä lautamieskokoonpanoa.

b) Lausuntonne hovioikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

-

c) Lausuntonne korkeimman oikeuden kokoonpanosäännöksiä koskevista muutosehdotuksista

-

3. Kirjallinen menettely

Lausuntonne kirjallista menettelyä koskevista muutosehdotuksista

14 päivän kategorinen määräaika suostumukselle on hyvä lisäys verrattuna nykytilanteeseen. Syyttäjän ei esimerkiksi päivystäessään tai muutoin kiireellisessä tilanteessa tarvitse erikseen selvittää kulloinkin käräjäoikeudelle sopivaa vastausaikaa. Laki ehdotetussa muodossaan toivottavasti lisää kirjallisen menettelyn käyttöä ja mahdollistaa siltäkin osin syyttäjien keskittymisen vaativiin rikosasioihin.

4. Yhden kosketuksen periaate

Lausuntonne paikallapysymisvelvollisuutta haasteen tiedoksiantamista varten koskevasta ehdotuksesta (ETL 10:2a)

Säännös osaltaan tukee sitä, että rikoksesta epäilylle saadaan aikaisempaa varmemmin annettua tiedoksi haaste oikeudenkäyntiin, jotta mm. poissaolokäsittelyssä voidaan entistä enemmän käsitellä esimerkiksi ulkomaalaisia vastaajia koskevia juttuja pienissä asioissa.

5. Syytetyn velvollisuus osallistua henkilökohtaisesti oikeudenkäyntiin

Lausuntonne syytetyn läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevista muutosehdotuksista (ROL 8 luku ja OK 26:20)

Muutos lisää oikeudenkäyntien toteutumistodennäköisyyttä. Eri asia on ovatko asiamiehet kovin motivoituneita tai halukkaita edustamaan päämiehiään vastaajina asioissa, jotka muuten jäisivät kokonaan toteutumatta ja päämies rangaistuksetta ja korvausvelvollisuudetta.

Tälläkin hetkellä merkittävä osa rikosasioista täyttää ROL 8:11 mukaiset edellytykset. Lakiehdotuksessa on myös varmistettava, että ROL 8:11 (ja ROL 8:12) mukaisessa oikeudenkäynnissä otetaan vastaajan poissaolosta huolimatta henkilötodistelua eikä käräjäoikeus tai yksittäinen tuomari sitä kategorisesti kiellä. Kiistetyssä varkaustapauksessa on siis vastaajan poissaolosta huolimatta voitava kuulla teon nähnyttä myymälävalvartijaa tai törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen osalta rikoksesta epäillyn vaarallisesta ajotavasta havaintoja tehnyttä poliisimiestä ilman, että vastaajan tai edes tämän asiamiehen täytyy saapua oikeudenkäyntiin paikalle esittämään vastakuulustelua. Näissä tilanteissa vastakuulustelun voi suorittaa tuomioistuim.

Virka-ajan ulkopuolella päivystävillä syyttäjillä on nykyisin käytössä eri käräjäoikeuksien yhteystietoja ja päivämääriä, joita hyväksikäyttäen rikoksista epäiltyjä voidaan haastaa vastaamaan ns. poissaolokäsittelyihin, joilla tarkoitetaan juuri ROL 8:11 tarkoitettuja menettelyjä. Samassa yhteydessä useat käräjäoikeudet ovat ilmoittaneet kiellosta haastaa ROL 8:11 ja ROL 8:12 mukaisesti poissaolo-oikeudenkäynteihin henkilötodistajia. Jotta uusi säännös palvelee tarkoitustaan, tulisi näiden poissaolokäsittelyiden osalta laissa olla selkeä maininta siitä, ettei vastaajan poissaolo ROL 8:11 (ja 8:12) tilanteissa estä kategorisesti henkilötodistelun vastaanottamista. Mikäli vastaaja jää oikeudenkäynnistä pois ja näin konkludentisti luopuu kyselyoikeudestaan asian vähäisyyden perusteella, ei se kuitenkaan saisi olla este henkilötodistelun vastaanottamiselle eikä siten vesittää ROL 8:11 ja (ROL 8:12) tarkoitusta näiltä osin.

6. Videoyhteyden käyttö

Lausuntonne videoyhteyden käyttöä koskevista muutosehdotuksista

Kun säädetään prosessilakia, jossa lisätään merkittävästi teknisten käyttöyhteyksien käyttöä, on myös varmistettava yhteyksien toimintavarmuus sekä riittävän tarkka ja kuuluva kuvan ja äänen laatu. Tällä hetkellä esimerkiksi koulutustilaisuuksissa ja oikeudenkäyntien kuulemisissa käytettävät video- ja äänentoistolaitteet sekä mikrofonit ovat toiminnaltaan vaihtelevan laatuista ja epävarmoja, mistä johtuen myös äänen ja kuvan laatu muodostuu usein valitettavan huonoksi. Esityksen taloudellisiin vaikutuksiin on kirjattava näkyviin ne kustannukset, jotka syntyvät laitteiden ja yhteyksiin käytettävien ohjelmistojen hankinnasta, parantamisesta ja ylläpidosta sekä asiantuntevan ja osaavan henkilöstön palkkamenoista. On huolehdittava, että laitteet palvelevat äänen ja kuvantoistoa jopa ulkomailta käsin. Lisäksi on budjetoitava varoja sille, että käräjäoikeuksiin ja niihin paikkoihin, joista käsin yhteyksiä on tarkoitus käyttää saadaan kapasiteetiltaan riittävät tietoliikenneväylät, jotta esimerkiksi samanaikaisia kuulemisia voidaan järjestää rajoituksetta.

Lakiesitys tarkoittanee lisäksi sitä, että esimerkiksi asianosaisten tulee voida nähdä ja kuulla teknisen käyttöyhteyden kautta toisensa koko oikeusprosessin ajan eikä pelkästään kuulla ja nähdä kysymysten esittäjä kuulemistensa ajan. Tämä luo entistä suurempia vaatimuksia edelle kerrotuille laitteistoille ja tietoliikenneväylille.

Oikeudenkäynnin seuraamiselle asianosaisena ja kuulemiselle todistajana tai asianosaisena täytyy asettaa selkeästi korkeammat laatu- ja luotettavuusvaatimukset kuin esimerkiksi etäkoulutustilaisuudelle tai rutiinipalavereille. Kyse on lainkäytöstä, jossa oikeusvarmuus ja –turva on varmistettava myös teknisesti. Luotettavuus ja käytettävyys tulee olla selkeästi varmempaa ja toimivampaa kuin esimerkiksi tällä hetkellä monissa koulutuksissa ja kokouksissa käytettävä Skype- viestiohjelma nyt on. Asianosaisten ja tuomioistuimen on voitava keskittyä itse oikeudenkäyntiin eikä laitteiden korjailemiseen.

Lailla tai ainakin sitä alemman tasoisella säädöksellä tulisi varmistaa se, että laitteet toimivat oikeudenkäynnissä siten, kun lainsäätäjät on ajatellut. Tällä hetkellä laitteissa on jatkuvia ongelmia, jotka pitkittävät oikeudenkäyntejä ja vähentävät niiden luotettavuutta. Laitteiden, tietoliikenneväylien sekä ohjelmistojen hankinta ja ylläpito tulee mainita esityksen taloudellisissa vaikutuksissa kustannuksia lisäävänä tekijänä.

Jokaisessa paikassa, joissa teknisiä laitteita käytetään oikeudenkäynnin tai kuulemisten järjestämiseen, tulisi mieluiten olla fyysisesti paikalla tuomioistuimen tai muun kuulemispaikan

omaa, tätä tarkoitusta varten koulutettua ylläpitohenkilökuntaa, joka hallitsee laitteiden tekniset ominaisuudet ja tuntee suullisen oikeudenkäynnin välittömyyden laitteille asettamat erityisvaatimukset. Mikäli omaa henkilökuntaa ei hankita, ollaan todennäköisesti jatkuvassa hankinta- ja siihen liittyvässä kilpailutuskierteessä. Tulee ottaa huomioon myös se, että usein oikeudenkäynti saattaa olla myös ei-julkinen.

7. Muut ehdotukset

a) Lausuntonne pääkäsittelyn lykkäämistä koskevista muutosehdotuksista (OK 6:11 ja ROL 6:11)

Ehdotus on kannatettava. Hyvin pitkissä ja laajoissa asioissa keskitetty oikeudenkäynti on mahdollista turvata, vaikka absoluuttinen lykkäysaika ylittyisikin. Usein se on myös ainoa mahdollisuus, jotta oikeudenkäyntiä ei vuorokausitasolla tarvitse jatkaa reippaasti yli virka-ajan. Muutos myös osaltaan varmistaa, että asianosaiset ja tuomioistuimien saavat myös riittävästi lepoa ja aikaa keskittyä vaativaan prosessiin.

b) Lausuntonne riita- ja rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevista muutosehdotuksista (OK 5:5–6 ja ROL 7:4–5)

Ei erityistä kommentoitavaa.

c) Lausuntonne ylimääräistä muutoksenhakua koskevista muutosehdotuksista (OK 31:14a ja OK 31:19)

Säännös vahvistaa lähtökohtaa, että lainvoimainen tuomio jää pysyväksi. Usein vuosien päästä tehtävän muutoksenhaut ovat paitsi prosessina hankalia myös materiaaliselta merkitykseltään vähäisiä.

8. Muuta

Onko teillä muuta lausuttavaa työryhmän ehdotukseen liittyen?

-

Lopmeri Mika
Itä-Uudenmaan syyttäjänvirasto